

Aňzakly tomus: Badalga -17: Duşmanyň garşylanyşy

Category: Ertekiler, Kitapcy, Sözler, Taryhy proza

написано kitapcy | 23 январа, 2025

Aňzakly tomus: Badalga -17: Duşmanyň garşylanyşy DUŞMANYŇ
GARŞYLANYŞY

Şol günüň ertesi, ýagny, 1879-ynjy ýylyň 28-nji awgust günü ir säher howa ümürlü boldy. Gözýetim golaýa geldi. Duşmanyň görünmän geläýmek howpy döredi. Her niçik hem bolsa Gün dogup çäş wagtyna galyberende duman dagady.

Kabardin polkunyň komandiri, fligel – adýutant Dolgorukiniň ýolbaşçylygyndaky birinji atly kolonna Gökdepeden ýedi wýosrt uzaklykda ýerleşen Ýegenbatyr galasynyň deňine ýetende, Garabatyryň ýola gözegçilik edip ýören iki ýüze golaý atlysy bilen ýüzbe-ýüz gabat geldi. Emma ýigitler hiç hili uruş meýilllerini bildirmediler. Dagyň etegini syryp goşunyň ýeňsesine aýlandylar we goş-golamly otrýaddyr öýdüp, graf Borhuň ýolbaşçylygynda yzdan gelýän pyýada kolonna tarap at goýdular.

Şol wagt kolonnadanam ýüz sany atly kazak saýlanyp bulara tarap gaýtdy. Ýigitler göz açyp-ýumasy salymyň içinde halkalaýyn aýlandylar. Gylyçlaryny syryp üstlerine topuldylar. Olardan beýle gözsüz batyrlyga garaşmadyk soldatlaryň arasynda başagaýlyk emele geldi. Bir duran ýerlerinde «pyr-pyr» aýlanyp duran atlarynyň jylawlaryny çekişip duruşlaryna kolonna tarap naýynjar garadylar. Haraý islediler. Birdenem tüpeňlerini ýigitlerden çenäp, başly-barat atmaga başladylar. Oňa çenlem ýigitler ýetip geldiler-de, gylyçlaryny dalawladyp olaryň üstlerine howala boldular. Şondan soň olara tüpeň atara maý bolmady. Şonuň üçin olaram öz gylyçlaryna ýapyşmaly boldular. Meýdanda garjaşma urşy emele geldi. Her gezek gylyçlaryny salganlarynda agyzlaryny hatap ýaly açyşyp, gözlerini petreýdişip: «Ýa Alla», «ÝA Hudaý!», «Ur-ha!», «Ýyk-ha!», «Sanç-ha!» , «Agdar-ha!», «Bas-ha!» diýşip haýkyrysýan

ýigitleriň zarbasyndan ýaňa kazaklaryň käbiri: «A-ah...» diýip, çişarkan gaýtsa, beýleki biri: «O-oh...» diýip atynyň boýnuny gujaklady.

Olaryň biguman heläk boljakdygyklaryna gözi ýeten graf Borh türkmen ýigitlerini top okuna tutmaklygy buýurdy. Ýöne, ol bu buýrugyny basym ýatymaly boldy. Çünki, kazaklar bilen türkmen ýigitleri şeýle bir garyşypdyrlar welin diňe türkmenlerden çenäp atmak düýbünden mümkin däldi. Şonuň üçinem, ol urşuň bolup duran ýerine tarap, ýene-de ýüz atlysyny ugratdy. Oňa çenlem kazaklar gabawy böwüsdiler we kolonna tarap gaçdylar. Aňyrdan ýene-de ýüz atlynyň gelýändigine garamazdan, ýigitlerem derhal olaryň yzlaryna düşdüler. Diňe şondan soň graf Borh öňki buýrugyny gaýtalady. Topçular ur-tut, indi soldatlardan birneme arasy açylan ýigitleri top okuna tutdulat. Ýigitler at başyny çekip, öňemi ýa yza gitjeklerini bilmän ýaýdanyşdylar. Daş-töweregi tot-tozanyň gaplap almagy bilen bolsa бүтүнлеý aljyraňňylyga düşdüler. Öňlerinden kömek gelýänini görüp, gaçyp barýan kazaklaram yzlaryna döndüler. Şol wagtam Garabatyryň:

– Ýigitler, gitdik! – diýen hökümlü sesi türkmen atlylarynyň depelerinde ýaňlandy. Olar ilk-ä göz açyp-ýumasy salymyň içinde dumly-duşa pytraşdylar, soňam gelendäkilerindenem has çaltlyk bilen zym-zyýat boldular. Olaryň haýsysynyň atlyny boýlaýan künjülige siňenini, haýsysynyň Ýegenbatyr galasynyň arkasyna duwlananyň, haýsysynyň daga uranyň ýa guma siňenini soldatlar aňşyrmadylaram. Kowgy hakda-ha pikirem etmediler. Jeň meýdanynda wepat bolan soldatlaryň, türkmen ýigitleriniň we atlaryň läşleri çal tozanyň aşagynda çanjaryşyp galdylar.

Ýigitleriň aman sypanlary bolsa öňden belleşip goýan ýerlerinde, Ýegenbatyr galasy bilen Gökdepe galasynyň arasyndaky kiçeňräk depäniň düýbünde ýygnandylar. Garabatyr duşmanyň juda golaýa gelendigini habar bermek üçin ýigitleriň birini Diňlidedä iberdi-de, galanlaryny ondan, on başdan bölüp, hersine tä, uly gala barýançalar goşuny yzarlap, dürli taraplaryndan baryp, bimaza edip gitmeklerini tabşyrdy. Özem ýigrimiden gowrak atly bilen duşmany şol ýerde, şolar bilen bilelikde garşylamak üçin, düýnden bäri kiçi galada bukuda

duran dört ýüze golaý atlynyň üstüne gitdi.

Tabşyryk alan ýigitler öz batyr serkerdeleriniň buýrugyny aňryýany bilen berjaý etdiler. Kolonnanyň üstüne dürli taraplardan çozup, goşunyň içinde birsyhly başagaýlyk döredip gitdiler. Top oklarynyň penalamagy astynda aram-aram kolonnadan saýlanyp özlerine tarap gaýdýan dyzmaç hem töwekgel kazaklar bilen başa-baş söweşlere girdiler. Jan aldylar, jan berdiler. Gerek bolan wagty gaça uruş etdiler. Juda gyssaga düşen purstlaram edil ýer ýuwdan ýaly gürüm-jürüm boldular-da, oslagsyz ýerden çykyp ýene-de kolonnanyň üstüne hüjüm etdiler. Ýoluň iki tarapyny tutup ýatan ullakan künjüli meýdan bolsa olara uly pena bolup hyzmat etdi. Goşun Gökdepe galasyna has golaýlaberende Garabatyr kiçi galadaky dört ýüz atlynyň iki ýüze golaýyny çykaryp täze güýç bilen kolonnanyň üstüne çozdy. Ötermen durnalar deý gykuwlaşyp, tüweleý deý tüwdürilişip barýan atly ýigitler çep ganatdaky, meýletinçi dagystanlylaryň üstüne howala boldular. Tekeler bilen duşuşmana howlугыşyp, ýolboýy aýalaryna tüýkürişip gelýän meýletinçileriň birnäçesini eýlelerine-beýlelerine bakyp ýetişmänkäler bu dünýäniň azabyndanam, şol bir wagtyň özünde ýeňiş gazanyp, olja alyp baýamak, gaýdyp baranlaryndan soň, bolsa edeermenlik görkezen är ýigit hökmünde obanyň iň gowy gyzlarynyň birine öýlenmek aladasyndanam dyndardylar. Ýöne, uzak aralykdan iňňän mergenlik bilen atýan dragunlaryň gyzgyn gülleleri ýigitleri uzak eljiretmedi. Üstesine ýene-de toplaram «gümmürdeşip» başladylar. Şonuň üçinem, Garabatyryň yşarat etmegi bilen ýigitler at başyny yza öwürdiler.

Edilen çozuşlaryň ählisinde-de, olar Guşly batyryň ýigitleri tarapyndan goltgy tapdylar.

Şu ýagdaýda kem-kemden süýşüp gelýän goşunyň birinji bölegi Gün günorta boluberende Gökdepe galasynyň günbatar ganatyň garşysynda togtady .

Polkownik Prozorkewiçiň garamagyndaky artilleriýa iki batereýanyň goragy astynda dag tarapdan gelýän uly ýabyň çep kenaryna geçdi we şol ýerdäki çägesow gumak depejigiň üstünde ornaşdy. Onuň yz ýanynda Kabardin, Kura batalýonlary, olardan yzrakda atyjylyk batolýony, ondan soň: pereýasslaw

dragunlarynyň üçünji, çepde bolsa dördünji esakdronlary, olaryň arasynda-da dagystanlylar ýerleşdiler. Raketa bölümi pyýada goşunyň arasynda ýerleşdirildi.

General Lomakiniň özem şol depejigiň üstünde durup, goşunyň ähli hereketlerine gözegçilik etdi.

Uly galanyň günbatar-demirgazyk burçundaky gapdaly harazly kiçijik galanyň içinde Jyýky batyryň ýola gözegçilik edip duran ýigitleri ymykly ornaşmaga maý bermezlik üçin, şol dem goşuny oka tutup başladylar. Ýöne, polkownik Prozorkewiçiň garamagyndaky alty topuň altysynyňam bir zarbada atylyp ugramagy göz açyp-ýumasy salymyň içinde olary köp-köp heläkçiliklere sezewar etdi. Ýitgi ummasyz uly boldy. Şeýle-de bolsa duşmanyň kiçi galany ýüzugra eýeläp, uly gala tarap päsgelçiliksiz hereket etmek baradaky niýeti başa barmady. Çünki, kiçi galada bir adam ölse, onuň ornuna on adam uly galanyň derwezesinden atylyp çykýardy-da, iki galany birikdirip duran egri haýatyň düýbi bilen kiçi gala tarap bukdaklaşyp gadýardy. Gelişleri ýalam ölenleriň ornuna geçip, sürnüp gelýän soldatlara tarap ok ýagdyrmaga başlaýardylar. Käbirleri bolsa ýaralylary, ýogalanlary uly gala tarap alyp gitmek, eltip tebiplere görkezmek, däri-derman etdirmek, jaýlamak bilen meşguldylar.

Hut şu ýerde hem tekeleriň hakykatdan-da edil kasam içişleri ýaly iň soňky demlerine çenli söweşjekdiklerine, olaryň ýolda pikir edişleri ýaly geläge-de, ýüzugra basyp alyp ötägidibermeli nadan ýa nalajedeýin halk däldiklerine goşunyň içindäkileriň uludan-kiçä barysynyň gözi yetdi.

Şolaryň birem Çekişlerden bäri: «Barybilsek bolýa, ýeňmek hakda gürrüň yok», diýip, ýoldaşlarynyň gulaklaryny kamata getiren Çurkin. Ol özüniň bu pikirinem gizläp durmady. Gözleri yok ýaly ýanar oduň üstüne okdurylyşyp gelýän türkmen ýigitlerine gözi düşenden ol:

– A-how, bular biziň o-ol diýýänlerimiz däl ýaly-la ho-ow –diýip, daş-töweregine garanjaklady-da, yza bakan götinjekläberdi.

Başga birem:

□ Howwa, howwa, bular seň diýýänleriň däl, seňkiler haçan

gelerkä, diýip galada nohutly çorba bişirip oturandyrlar – diýip, oňa gyjالات berdi.

Şol wagt orslaryň ünsüni edilyän hüjümden sowmak üçin, birnäçe türkmen atlylary uly galadan okdurylyp çykdylar-da, pozisiýada duran goşunyň çep tarapyndan «Alla» diýip, at goýdular. Olaryň garşysyna awangardyň kuralylardan ybarat iki rotasy çykdy. Gylyç syryp, gykuwlaşyp gelyän türkmen ýigitleri olar bilen ýüzugra garpyşdylar. Göze ilmez çaltlykda iňňän ussatlyk bilen ýarag hem at işledip, kazaklaryň hataryny mazaly seýrekletdiler. Bu ýagdaýy synlap duran general Lomakin pereýaslaw dragunlarnyň bir eskadronyna, şeýle hem meýletinçi dagystanlylaryň ýüz atlysyna türkmen ýigitleriniň çep gapdallaryndan çözmaklygy buýurdy. Uly bolmadyk depejigiň arka ýüzünde duran birnäçe ýüz atlydan ybarat saýlama otrýady hem kömek hökmünde olaryň yzyndan ugratdy. Garşydaşlarynyň san taýdan barha artyp barmagy türkmen ýigitlerini eýmendirmedi. Ýöne, pyýada goşunyň üznüksizlik bilen atýan oklaryndan ýaňa çekýän ýitgileriniň gitdigiçe köpelemegi welin, olary isleseler-islemeseler yza çekilmäge mejbur etdi.

Şondan soň türkmenleriň goşmaça kömege gelyän ýollaryny kesmek üçin, general Lomakin, atyjylary uly gala bilen kiçi galany birikdirip duran egri haýaty –agyly gapdaldan oka tutmaklygy buýurdy. Ýöne, haýaty oka tutmak üçin, kiçi gala ýanaşyk oturan harazyň duşundan geçmeli. Harazyň uly bolmadyk howlusynda bolsa, iki ýüze golaý atlysy bilen Garabatyryň hut özi bukuda dur. Orslar welin ol ýerde asla adam bardyr öýtmeýärdiler. Şonuň üçinem, Garabatyryň ýigitleriniň edil duýdansyz gelen çabga ýaly üstlerine ok ýagdyryp ugramaklary olary diýseň kyn ýagdaýa saldy. Bir zarbada soldatlaryň ýigrimä golaý ellerini-aýaklaryny kelemenledişip atdan agdylar. Entek at üstünde oturanlary bolsa bir-ä olara, birem gum garbaşyp ýatan eýeleriniň daşynda horguryşyp, uýanlaryny süýreşip ýören atlara, soňam gyzgyn gülleriň gelyän tarapyna seredişdiler-de, hemmesi bir wagtyň özünde diýen ýaly, agzybirlik bilen harazy oka tutup başladylr. Lomakin kömek üçin olara-da bir atly otrýad iberdi. Sany artan kazaklar howlynyň daşyna aýlandylar. Käbirleri erjellik bilen haýata

dyrmaşsa käbirleri onuň pesräk ýerlerini tapyp, daşynda duran ýerlerinden içindäki ýigitleri tüpeňläp başladylar. Hä diýmänem dürli taraplardan böküşip, howlynyň içine döküldiler. Ýigitler kyn güne galdylar. Soldatlar öz ýanlaryndan olaryň hemmesi ellerini göterip aman dilärler öýtdüler. Emma, Garabatyryň gylyjyny syryp soldatlaryň üstüne topulmagy beýlekilere-de duýduryş bolup hyzmat etdi. Şondan soň tüpeň sesleri azaldy-da, çaknyşýan gylyçlaryň «jarkyldysy», «ah-wah» köpeldi. Elhenç gyrlyşyk başlandy. Soldatlaryň käbiri garjaşma goşulman, haýatyň üstünde oturan ýerlerinden diduwana mündürüp, ýigitleri çigit çigitläň ýaly ýeke-ýekeden çöpledi oturdy. Özlerem ýigitleriň iň gaýduwsyzlaryny, iň batyr hem edermenlerini, gylyç işletmäne ökdelerini saýlap-saýlap atdylar.

Bu ýagdaýa gözi düşen Garabatyr atylyp bardy-da, bir bökende haýatyň üstünde häzir boldy. Ýüzüniň ugruna «awa» kellesi gyzandygy sebäpli dünýeden bihabar «paýradyp» oturan iki sany soldatyň kellesini ýere togalady. Kelleleriň bir-ä haýatyň daşyna, birem «pat» edip içine gaçdy. Göwreleriniň welin, ikisem «gürpüldäp» iç tarapa ýykyldy. Tüpeňlerini gözledilermi, nämemi göwreleriň ikisiňem elleri esli wagtlap töwerek-daşyny sermendi, barmaklary bolsa ýer dyrmady.

Haýatyň üstündäki soldatlaryň biri ör turdy-da, tüpeňiniň nilini Garabatyra tarap öwürdi. Emma başy aýlanan bolsa gerek, deňagramlylygyny saklap bilmän çişňarkan gaýtdy. Ýere düşüşü ýalam ýigitleriň biriniň gylyjyna gabat geldi.

Şondan soň soldatlaryň galanlaram haýatdan böküp-böküp düşdüler-de, howlynyň içindäki garjaşma «oýnuna» goşuldylar. Hernäçe erjellik görkezselerem, harazyň içindäki ýigitleriň san we ýarag taýdan agdyklyk edýän duşmanyň önünde uzak durup bilmediler. Ýüz ellä golaý ýigidini ýitiren Garabatyr, sanlyja atlysy bilen baryp, Jyýky batyryň kiçi galany gorap duran ýigitlerine goşuldy.

Harazy ele salanlaryndan soň, orslar uly gala bilen kiçi galany birikdirýän haýaty top okuna tutup başladylar. Toplum-toplum bolup, haýatyň düýbi bilen uly galadan kiçi gala kömege gelýän we kiçi galadan uly gala tarap ýaralylary goltuklaşyp,

baryan ýigitleriň top okundan ýaňa çekýän ýitgileriniň möçberini söz bilen beýan eder ýaly däl. Hatda birnäçe toplумыň barysynyň birbada guma garylan ýa-da gum bilen bilelikde asmana sowrulyp gidýän pursatlaram bolýar. Soňabaka aýak üstünde hereket edip ýörenlere garanda leýs bolup, biri-birine kaklyşyp ýatan maslyklaryň sany has köp göründi. Bu görnüş aw düzgünini bilmeýän, bir topar zalym awçylar tarapyndan bir süri keýgiň kert gaýa gabalyp, keýpihonlyk bilen gyrlyşyna meňzedi. Şeýle-de bolsa, her gezekki «gümmürdiden» soň emele gelýän sansyz jesetleriň üstünden böküşip, aralaryndan ätmerleşip gelýänleriň sany köpelmese azalmady. Olaryň gaýduwsyzlyklary, çat maňlalarynda iki gözleriniň içine seredip duran ajaldan eýmenmezlikleri soldatlary ýene bir gezek haýran galdyrdy. Şeýle hem olar özüleri tarapyndan „agyl“ diýlip atlandyrylýan şol haýaty topa tutmaklygyň yerliksizdigine-de, bar okuňy atyp gutaraýanynda hem gyrlyp gutaraýmasalar uly galadan çykyp gelýänleriň yzynyň üzülmejekdigine-de göz ýetirdiler.

Bu hakda depejigiň üstünde daş-töweregini synlap duran Lomakinem oýlanman durup bilmedi. Şonuň üçinem ol:

– Şular ýa-ha san bilenoklar, ýa-da ölüm diýlen zadyň nämedigini bilenoklar – diýip, öz ýanyndan pyşyrdady. Onuň bu pikirini derhal tassyklamakçy bolan ýaly, ol wagt uly galanyň derwezesinden pyýada ýigitleriň täze bir tapgyry çogup çykdy. Ýöne, olar öňküler ýaly haýatyň düýbi bilen kiçi gala tarap gaýtmadylar-da, hüjüm etmek üçin goşunyň çep ganatyna tarap aýlandylar.

Muny görüp Lomakin başyny ýaýkady we olaryň üstüne çozmak barada dragunlara görkezme berdi. Buýruk ýerine ýetirildi. Raketa batereýasy bolsa türkmenleriň üstüne ot ýagdyrmak bilen dragunlary gorady.

Ýer sydyrдыşyp, «wazyrdaşyp» gelýän gyzył ot ýigitleri äm-säm etdi. Dogrusy olar ilk-ä onuň nämedigini bilmän kösendiler, soňam:

– Hem, uzaga, hem çalt atýan tüpeňiň bar, topuň bar, ýeri indi munyň näme diýsene – diýşip yerli-ýerden hüňürdeşdiler. Goranmak üçin bir düwürе duwlanyp, ýapyrylyp ýatan jahyl ýigit

bolsa üstünden uçup baryan raketa tarap gözünü gymşaydyp seretdi-de:

□ Häý, bigaýrat bajyňy ...keýinler... – diýip, erbet sögündi. – uruşjak bolsaňyz geliň, gylyja gireliň-dä...

Oňa çenlem dragunlar golaýa geldiler. Tekeleriň iň gowy görýän hem ökde tärleri bolan «garjaşma» urşunyň emele geläýmegi gaty ahmaldy welin, raketalaryň gelyän tarapyndan şol dem gülle baram ýagyp başlady. Şonuň üçinem, ýigitler bu gezek duşmana çigit ýalyjagam zeper ýetiribilmän yzlaryna dolandylar. Ýöne, uly gala tarap däl-de, içinde Garabatyrdyr Jyýky batyryň ýigitleriniň ýerleşen ýeri bolan kiçi gala tarap çekildiler. Emma olar kiçi gala ýetip bilmediler. Çünki, ýene-de toplar «gümmürdeşip» başladylar. Ýarylýan her bir snaryad duşmanyň yüzlerçe urşujysynyndanam köp iş bitirýärdi. Kiçi gala tarap ýegdekleşip baryan ýigitler ädimsaýy başläp, onlap pida çekdiler. Mahlasy, kiçi gala ýetýänçäler, ýap-ýaňyja uly galadan çykyp çozuşa gaýdan syrdam bitin ýigitlerden bary-ýogy baş-üç oýnam ýaraly galdy. Olaram indi kiçi gala tarap däl-de, aýaklaryny süýreşip, ýer bagyrtlaşyp dert-azar özlerini uly gala atmak bilen boldular. Şol baryşlaryna-da gollaryny galdyryşyp «jynssyz-jynssyz» gygyryşdylar. Kömege çagyrdylar. Derwezeden ylgaşyp çykan birnäçe adam olary süýrekleşip alyp gitdiler.

Şondan soň «agylyň» gatnawy kesildi. Lomakin uludan demini aldy. Az wagtlyk säginen goşun özünü täzeden tijäp, uly gala tarap ümzük atdy. Goşundan yza galyp gabawa düşmezlik üçin, Garabatyr bilen Jyýky batyram ýigitleri bilen kiçi galadan çykdylar-da uly gala çekildiler. Başga-da onda-munda, iki ýeke bukulyp galan ýa topardan tazyganlar bar bolsa, dürli ýollar bilen ählisi özünü gala atdy.

Hälem bolsa duşmany uly gala golaýlatmazlyk niýetinden el üzmedik Berdimyrat han bilen Gurbanmyrat išan atly ýigitleri topar-topar edip ýagynyň üstüne iberdiler we söweş hereketlerine şol ýerden gözegçilik etmek üçin, özleri ýene-de Diňlidepä tarap ugradylar. Atlylar galadan atlyp çykdylar-da, iki bölege bölünip, eýýämhaçan diwary alkymlap gelen terek kazaklarynyň batareýasynyň üstüne howala boldular. Emma,

tereklileri gapdallap gelyän kabardinler gara gylyçlaryndan başga ýaraglary bolmadyk ýigitleri sähelçe salymyň içinde uly ýitgilere sezewar etdiler. Olar ur-tut at başyny yza öwürüp gaçmak bilen boldular.

Şondan soň general Lomakin özüniň ýeňşe aňsat eýe bolup boljakdygy baradaky pikirine hasam ynandy. Ol özüniň şol ynamyna şeýle bir bil baglady welin, alys ýoldan, aryp gelendiklerine garamazdan, ol hatda goşuna bir pursatlyk dynç bermän hem özüne kemlik saýdy we graf Borhuň ýolbaşçylygyndaky ikinji kolonnanyň gelip ýeterine hem garaşmazdan, uly gala ýüzugra, hüjüm etmek barada buýruk berdi.

Agyr goşun: “Ur-ra-a...” diýip, uly gala tarap yňdy. Galanyň öňündäki giň we çukur garymyň içinde ýerleşen mergenler olary ot açyp garşy aldylar.

Şol wagt galanyň içindäki dartgynlylyk hem ýetjek derejesine ýetdi. Aýgytly pursadyň gelendigini duýan halkyň ählisiniň diýen näly ünsi Diňlidepäniň üstünde, duşmanyň geljek ýoluna garap duran mis topa tarap gönükdü. Dogry, ok ýok diýerlik. Sanlyja. O-da gaty bir kämil däl. Şeýle-de bolsa, köpçüligiň ondan umydy köp. Galanyň içinden top sesiniň çykmagynyň özem duşmana haýbat, goraýjylara hemaýat bolaýmaly. Ruhlaryny götermeli. Şonuň üçinem, şol pursat Diňlidepäniň üstündäki, daş-töweregindäki gaýda-gaýmalaşygyň adatdakysyndan has köp bolmaly hiç kimi geň galdyrmady. Her kim duran-duran ýerinden Abdylly ussany gyssady.

□ E-eý, ussa-a! Bol, a-at!.. Geldiler!..

□ Abdylly, güzlet!

□ Okuňy gaýgyрма ussa aga, ok tapylar!

□ Indi nämä garaşýaň? Mergenleriň bir özleri uzak saklap bilmezler olary!..

Ortadan uzynrak boýly, agajet, burunlagrak, gyrçuw sakgally, murty yhlas bilen bejerilen, hatda sene-mene edişende-de aýymtygrak ýylgyryp gepleýän, aşaky dişleriniň arasy seýrek bolansoň deşiginden diliniň ujy görnüp duran, Abdylly ussa bu wagt onsuzam garabaşynagaý. O diýilýän sözler dagy gulagyna-da ilenok. Golaýyna Ahallydan başga hiç kimi goýberenok. Oňa-da aşaklyk bilen „hüňür-hüňür» edip käte bir görkezme berýär,

ýöne, daş-töweregiň goh-galmagalyndan ýaňa näme diýýänini Ahallynyň özünden başga aňsyrýan ýok. Ol ikisi „alahasyrdy» bolup ýörüşlerine topuň kä öňüne geçýärler, kä yzyna geçýärler, käte bolsa gapdalyna aýlanyp o ýerini, bu ýerini sypalaşdyrýarlar, syryp-süpürişdirýärler, birdenem Abdylla ussa topuň arkasynda geçýär-de, bir ýerlere çenenip durşuna kä sag elini, kä sol elini ýokary galdyrýar, bulaýlaýar. Elbetde, biri-birine düşüşdirler-dä, onuň goly haýsy tarapa gyşarsa Ahallam topuň nilini şo tarapa gönükdirýär. Şonda duranlaryň arasynda gowur hasam köpelyär.

□ Ana, nyşana alyp ugrady.

□ Kimi nyşana alýakan –aý ol?

□ Kimi bor öýdýäň, orslary.

□ Haýsy birini nyşana aljak olaryň, Atybermelidir-dä, bir ujundan.

□ Ýok how, bu olaň iň ulusyny nyşana alýa. Şony alybilseň galany hiçmişin.

□ Näme bolýamyşyn?

□ Galanlarynyň barysy: „Jan aga „jart» edeýin, guluň bolaýyn» diýşip, çöklerine düşüp oturyberýämişinler.

□ Aý, öňki gullarymyzy nätjegimizi bilemozok, bulary başymyza ýapalymy-aý?

Şolar ýalyda Abdylla ussa olary azm urup köşeşdirmeli bolýar.

□ Goýuň how, galmagalyňyzy! Çekiliň özüňizem gaýrarak! Gowus-a gidiň şu ýerden!

Şondan soň gowur köşeşýär, adamlar çekilişýärler. Ahyram garaşylan pursat gelip ýetýär. Diwaryň üstünde duran goraýjylaryň üçüsiniň birden telpeklerini bulamaklary bilen, Abdylla ussa Ahalla ilk-ä topa ok sürmekligi, soňam bir tarapa çekilmekligi buýurýar-da gapdalynda ýanyp duran otdan bir kesindini topuň otlamyşyna degrip goýberýär. Top gümmürdäp atylýar. Gögümtil gara түsse Diňlidepäniň üstüni gaplap alýar. Duranlaryň barysy dumana duwlanýar. Şol dumanyň içinden çykýan şatlykly sesler түsse bilen bilelikde asmana göterilip, galanyň içine ýaýraýar.

□ Jana-a-a!..

□ Berekella-a-a!..

□ Boldy-y-y!..

□ Atyldy-y-y!..

□ Degdi-i-i!..

□ Çynyňmy-y-y!..

□ Howwa-a-a!..

□ Haý, sesiňden aýlanaýyn-a-a!..

□ Golaýlatma duşmany galaň golaýyna-a!..

□ Bol, ýene-de at, jyzzynlap gaçsynlarla-a-a!..

Abdylla ussa deşiginden çal gyllar sallanyşyp duran egri burnuny çekgesi zady bilen bilelikde çep tarapa towlap çekýär-de, Ahalla ikinji oky nile sürmekligi buýurýar. Atýar. Soň üçünji oky „güwledip» goýberýär.

Indi galadakylaryň barysynyň gözi şo tarapda. Her kimem daşdan synlanyna kanagat etmän, gelip görjekden. Aýal-gyzlaryň topar-topar bolup Diňlidepä bakyp duruşlaryny, uçup barýan top okuna söýünçli bakýşlaryny dagy görmäne göz gerek. Eýýämhaçan ol topuň taryham, haçan, nireden, kimden olja alnandygyna, şu çaka çenli nirede, näme üçin saklanandygyna çenli dilden-dile, agyzdan-agza geçdi. Duşmanyä hä diýmän gaçyp gitjekdigi baradaky gürrüňler hemmeleriň göwünlerini galkyndyrdy. Diňlidepäniň üstünde iki ýana galgap, top işledip duran Abdylla ussa şol wagt mähelläniň gözüne ertekilerdäki aždarhadan halas edýän hyýaly gahryman bolup göründi. Ýöne, Abdylla ussanyň köpçülige berýän hezillikli tomaşasy uzaga çekmedi. Hä diýmän ok gutardy. Şondan soň ol özüniň ätiýaçlyk üçin häzirläp goýan „oklaryny» atyp ugrady. Ol oklar daşyna ýagly garakeçe oralan daş böleklerinden ybarat. Topuň sesi, tüssesi öňküleri ýaly bolsa-da, okda mejal ýok. Gidişi haýal. Hereketini arkaýyn synlap oturmaly. Hatda öňünden sowlup ýetişmegem boljak. Sähelçe batyr bolsaň-a öňünden çykaga-da, gapyp alyp yzyna zyňsaňam bolman durjak däl. Barmaly ýerine baraýanda-da bittirýän goşy ýok. Pyrlampaç ýaly “Hyz-hyz” edip bir duran ýerinde aýlanyp, ala burugsy bolup dur. Üstesine şol wagt galanyň daş ýüzündäki garymlarda ýerleşen mergenlerdenem biri geldi-de:

□ Abdylla aga atmaň, okuňyz barybir duşmana ýetenok. Bizden sähelçe geçýä, mergenlere howp salýa – diýdi.

Abdylla ussa „lampa» aşak oturdy.

□ Bařdakylarymyz nätdi, şolar bir ýetdimi şolara?

□ Ýok, olaram ýetmedi. Soňkularyňzyň-a barysy „pat-pat» edip biziň öň ýanymyza gaçyp dur. Zyýan beräýmeseler berýän peýdalar-a ýok. Şoň üçinem mergenler: „Abdylla aýt, atmasyn» diýip, haýyş bilen meni ýörite iberdiler.

Şeý diýdi-de, mergenleriň wekili gelen ugruna bakan ylgaşlap gitdi.

Birdenem duşman tarapdan atgyr toplaryň elhenç „gümmürdisi» eşidildi we onuň oky gelip edil Diňlidepäniň düýbünde ýaryldy. Birnäçe adam ýaralandy. Ölenem boldy. Mähelle dargady. Ahallyny yzyna tirkäp Abdylla ussa-da depeden düşdi. Onuň dişleri ýylgyrýar. Gözlerinde bolsa ahmyr, ýaş görüňär. Ol uly iliň ynamyny ödäp bilmändigini üçin namysdan ýaňa öläýjek bolýar.

Mis top depäniň üstünde Güne gyzaryp galady. Abdylla ussa depeden düşenden soňam esli wagtlap oňa syn edip durdy. Ahally elini onuň egnine goýdy.

– Ýör, halypa, diwara tarap gideli, biz indi o ýerde gerek.

Taryhy proza